UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Ko atklj msdienu Latvijas iedzvotju priekšvrdi: What do the given names of the residents of contemporary Latvia reveal

Balode, Laimute

Jansone, Ilga

2024

http://hdl.handle.net/10138/589702

Balode, L 2024, Ko atklj msdienu Latvijas iedzvotju priekšvrdi. in I Jansone (ed.), Onomastica Lettica. vol. 6, 6, Latvian Language Institute of the University of Latvia, Riga, pp. 124-148, International Scientific Conference to commemorate the 150th anniversary of academician Jnis Endzelns, Riga, Latvia, 22/02/2023.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

Laimute BALODE

Ko atklāj mūsdienu Latvijas iedzīvotāju priekšvārdi[1]

Ievads

Raksta mērķis ir, iepazīstinot ar Latvijas pilsoņu personvārdu kopainu, noskaidrot izplatītākos un retākos priekšvārdus, salīdzināt visu tautību pilsoņu priekšvārdus ar latviešu tautības pilsoņu izplatītākajiem personvārdiem, kā arī izdarīt secinājumus, ko rāda tagadējo priekšvārdu salīdzinājums ar jaundzimušo personvārdu sarakstiem. Raksta pamatā ir Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) sniegtie Latvijas pilsoņu vārdu (pirmo vai vienīgo) jaunākie dati (23.11.2022.): skaitliski tie ir 10 515 atšķirīgi sieviešu vārdi un 9009 atšķirīgi vīriešu vārdi. Vairāk nekā puse no tiem (5478 sieviešu vārdi un 4929 vīriešu vārdi) ir unikāli, resp., Latvijā ir tikai viens šo vārdu īpašnieks. Salīdzinājumam izmantots arī PMLP sastādītais jaundzimušo vārdu saraksts 20 gadu griezumā (2002–2022), kā arī sabiedriskajos medijos atspoguļotais 2022. gadā dzimušo populārāko priekšvārdu desmitnieks.

Lai pamatotu atsevišķu personvārdu grupu izplatību un popularitāti, ir jāatgādina Latvijas etniskais sastāvs: latviešu – 62,5 %, krievu – 24,7 %, baltkrievu – 3,2 %, ukraiņu – 2,3 %, poļu 2,0 %, lietuviešu – 1,1 %, citi – 4,2 % (Encyclopedia Britannica, 2020. gada 1. janvāra dati). Tās pašas lielākās etniskās grupas rāda arī jaunākie 2022. gada dati, atrodami Centrālās statistikas pārvaldes tīmekļvietnē (sk. 1. tabulu).

Šīs lielākās etniskās grupas skaidri atspoguļojas arī izplatītāko personvārdu sarakstā (sk. turpmāk). Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem Latvijā kopumā dzīvo 108 tautības, tostarp arī ļoti retu tautību pārstāvji – aguli, laki, tati, uiguri, udi u. c.; turklāt vēl

[1] Raksts izstrādāts valsts pētījumu programmas „Letonika latviskas un eiropeiskas sabiedrības attīstībai" projektā „Latviešu valodas daudzveidība laikā un telpā" (Nr. VPP-LETONIKA-2021/4-0003).

50 797 iedzīvotāju tautība netiek norādīta. Tieši daudzu mazākumtautību esamība pamato faktu, kāpēc ir tik daudz retu, citvalodu izcelsmes vārdu kopīgajā Latvijas personvārdu sarakstā.

1. tabula. Latvijas Republikas etniskais sastāvs 2022. gadā (Oficiālās statistikas portāls)

Latvieši	1 181 534
Krievi	454 350
Baltkrievi	57 319
Ukraiņi	41 895
Poļi	36 276
Lietuvieši	21 046

1. Izplatītākie priekšvārdi

Personvārds, īpaši priekšvārds (šie termini rakstā tiek lietoti sinonīmi), kā zināms, ir viens no svarīgākajiem identitātes izpausmes veidiem. Trīs izplatītākie priekšvārdi starp visu vecumu un visu tautību iedzīvotājiem (Latvijas pilsoņiem) ir šādi (2022. gada novembra dati):

Vīriešu vārdi	Sieviešu vārdi
1. *Jānis* (48 331)	1. *Anna* (19 363)
2. *Aleksandrs* (24 316)	2. *Jeļena* (15 661)
3. *Andris* (19 150)	3. *Kristīne* (15 009)

Acīmredzams, ka latviešu tradicionālais un simboliskais vārds *Jānis* skaitliski joprojām ir līderis: tas gandrīz divreiz pārspēj otro populārāko vārdu *Aleksandrs* un divarpus reižu – trešo populārāko vārdu *Andris*. Šis fakts, kā arī tas, ka ilgu laiku, līdz tūkstošgades sākumam, *Jānis* bijis iecienītākais vārds jaundzimušajiem zēniem (Bušs 2004; 2005; 2013; L. Balode 2019; 2022), balsta izplatīto stereotipu, ka Latvijā, „kur vien ābolu metīsi, Jānim trāpīsi" vai, citējot laikrakstu, „metot pūlī

ar akmeni, noteikti trāpīsi Jānim" (VZ 2016). Kā par Jāņa vārdu raksta Ojārs Bušs (2013, 86): „Ilgus gadus un pat vairākus gadsimtus – vismaz no 18. gs. sākuma līdz 20. gs. beigām – latviešu personvārdu (priekšvārdu) valstību varēja uzskatīt par savdabīgu, bet stabilu monarhiju ar vienu dominējošu valdnieku – *Jāni*." Citā populārzinātniskā rakstā *Jānis* tiek dēvēts par „ilggadējo absolūto monarhu". (Bušs 2004, 417).

Jāņa popularitāte vairākkārt pārsniedz arī ikvienu no trim sieviešu izplatītākajiem vārdiem, divarpus reižu pārsniedzot pirmajā vietā esošo pv. *Anna*. Par šo divu personvārdu popularitāti ir rakstījis O. Bušs: „Tautas apziņā kā latviešu personvārdu paraugpāris – vismaz retrospektīvā skatījumā – nostiprinājušies *Jānis* un *Anna*." (Bušs 2013, 86). *Anna* par apm. 4000 pārsniedz otro (*Jeļena*) un trešo (*Kristīne*) populārāko sieviešu vārdu; starp pēdējiem skaitliskā starpība ir neliela – tikai ap 600.

Visu vecumu un visu tautību vīriešu – Latvijas pilsoņu – 10 izplatītāko priekšvārdu saraksts (2022) aplūkojams 2. tabulā.

2. tabula. Visu vecumu un visu tautību Latvijas pilsoņu (vīriešu) 10 izplatītāko priekšvārdu saraksts (PMLP 2022. gada dati)

Nr. p. k.	**VĪRIEŠI**			
	Vārds	Latvieši	Cittautieši	Kopā
1.	*Jānis*	46 570	1761	48 331
2.	*Aleksandrs*	5686	18 630	24 316
3.	*Andris*	18 178	972	19 150
4.	*Andrejs*	6683	9891	16 574
5.	*Edgars*	14 485	1324	15 809
6.	*Juris*	14 261	1256	15 517
7.	*Sergejs*	2010	11 935	13 945
8.	*Artūrs*	10 999	2486	13 485
9.	*Mārtiņš*	13 188	158	13 346
10.	*Māris*	12 576	351	12 927

Šis 10 izplatītāko priekšvārdu saraksts liecina, ka ne tikai starp latviešiem, bet arī starp cittautiešiem pv. *Jānis* ir visai populārs vārds (1761

šī vārda īpašnieks pēc tautības nav latvietis). Turpretī pv. *Aleksandrs* sastopams kā latviešu vārds (5686), taču ievērojami biežāk tas reģistrēts cittautiešiem (18 630). Tas pats sakāms arī par personvārdiem *Andrejs* (4. vieta), *Sergejs* (7. vieta), kas daudz biežāk ir sastopami cittautiešu nekā latviešu ģimenēs. Turpretī tradicionālie latviešu vārdi *Edgars* (latviešiem 14 485), *Māris* (12 576), *Mārtiņš* (13 188) ievērojami retāk reģistrēti cittautiešiem (attiecīgi 972, 351, 158). Visi pirmā desmitnieka vīriešu vārdi (izņemot pv. *Māris*) ir saucami par starptautiskiem, resp., tie vai to analogi pazīstami un lietojami daudzās valodās.

3. tabula. 10 izplatītāko vīriešu vārdu saraksti – atsevišķi latviešu tautības vīriešu un atsevišķi cittautiešu vīriešu vārdi (PMLP 2022. gada dati)

Nr. p. k.	VĪRIEŠI							
	Vārds	**Latvieši**	Cittautieši	Kopā	Vārds	**Cittautieši**	Latvieši	Kopā
1.	*Jānis*	46 570	1761	48 331	*Aleksandrs*	18 630	5686	24 316
2.	*Andris*	18 178	972	19 150	*Sergejs*	11 935	2010	13 945
3.	*Edgars*	14 485	1324	15 809	*Andrejs*	9891	6683	16 574
4.	*Juris*	14 261	1256	15 517	*Dmitrijs*	8511	1156	9667
5.	*Mārtiņš*	13 188	158	13 346	*Vladimirs*	8148	1610	9758
6.	*Māris*	12 576	351	12 927	*Aleksejs*	7280	1157	8437
7.	*Artūrs*	10 999	2486	13 485	*Igors*	7243	3127	10 370
8.	*Aivars*	10 335	412	10 747	*Maksims*	6274	1204	7478
9.	*Roberts*	9214	1316	10 530	*Viktors*	5919	4041	9960
10.	*Kaspars*	8763	195	8958	*Jurijs*	5818	1747	7565

Cita aina paveras, pievēršoties tikai latviešu vīriešu vārdiem (sk. 3. tabulas kreiso pusi), kur pirmās trīs vietas dala *Jānis* (46 570), *Andris* (18 178) un *Edgars* (14 485). Visi 10 personvārdi ir starptautiski – nav neviena latviešu izcelsmes vārda, taču neviens no šiem izplatītākajiem latviešu vīriešu vārdiem nav sastopams cittautiešu 10 populārāko vārdu sarakstā (sk. 3. tabulas labajā pusē), kur pirmās trīs vietas ieņem *Aleksandrs* (18 630), *Sergejs* (11 935), *Andrejs* (9891).

4. tabula. Visu vecumu un visu tautību Latvijas pilsoņu (sieviešu) 10 izplatītāko priekšvārdu saraksts (PMLP 2022. gada dati)

Nr. p. k.	SIEVIETES			
	Vārds	Latvietes	Cittautietes	Kopā
1.	*Anna*	10 918	8445	19 363
2.	*Jeļena*	1805	13 856	15 661
3.	*Kristīne*	13 261	1748	15 009
4.	*Tatjana*	1780	13 226	15 006
5.	*Olga*	2753	10 427	13 180
6.	*Inese*	12 428	732	13 160
7.	*Svetlana*	1978	10 663	12 641
8.	*Inga*	11 048	1108	12 156
9.	*Ilze*	11 869	114	11 983
10.	*Viktorija*	4653	6833	11 486

Visu vecumu un visu tautību Latvijas pilsoņu sieviešu personvārdu dati (sk. 4. tabulu) liecina: lai gan izplatītākais pv. *Anna* ir populārs gan starp latvietēm, gan starp cittautietēm, tomēr latviešu tautības sieviešu ar šo vārdu ir vairāk – attiecīgi 10 918 : 8445. Otrā izplatītākā vārda *Jeļena* īpašnieču ir ievērojami vairāk starp cittautietēm: attiecīgi 1805 : 13 856; līdzīga aina arī ar ceturto populārāko vārdu *Tatjana*: attiecīgi 1780 : 13 226. Trešais popularitātes tabulā personvārds *Kristīne* ir iecienīts ne tikai starp latvietēm (attiecīgi 13 261 : 1748), tomēr cittautietes bieži tiek sauktas par *Kristīnām* (attiecīgi 1017 : 1330) vai *Kristinām* (attiecīgi 240 : 918). Tādi latviešu tradicionālie sieviešu vārdi kā *Inese* – 6. vietā (latviešu 12 428) un *Ilze* – 9. vietā (latviešu 11 869) samērā reti sastopami cittautiešu sieviešu grupā (attiecīgi 732 un 114). Var tikai pieļaut, ka šādi tradicionāli latviešu vārdi tiek doti arī jauktajās ģimenēs, kā arī liecina par cittautiešu integrāciju vietējā vidē.

5. tabulas abas puses (kreisā un labā) liecina, ka starp izplatītākajiem latviešu tautības sieviešu vārdiem un cittautiešu vārdiem kopīgs ir tikai viens personvārds – *Anna* (attiecīgi 5. un

6. vietā). Starp latviešu tautības populārākajiem vārdiem pirmajā vietā ir *Kristīne* – iespējams, Rūdolfa Blaumaņa noveles „Purva bridējs" un tās ekranizējuma iespaidā (sal. arī pv. *Edgars* augsto trešo vietu latviešu populārāko personvārdu sarakstā 3. tabulā), otrajā vietā ir pv. *Inese* – varētu pieļaut, ka daļēji Raimonda Paula populārās dziesmas „Inese" iespaidā, sestajā vietā ir latviešu izcelsmes pv. *Līga* < latv. verbs *līgot* (Siliņš 1990, 215) un astotajā vietā pv. *Ieva*, kam var būt divi skaidrojumi: gan senebreju cilmes *Eva* < *havva* 'dzīve, dzīvības devēja', gan arī < latv. *ieva* 'rožu dzimtas koks vai krūms ar sīkiem, baltiem, stipri smaržojošiem ziediem ķekaros un melnām ogām' (Siliņš 1990, 157; LLVV III, 419). Saraksta augšgalā ir arī latviešu valodas hipokoristikas *Ilze* (3. vietā) < *Elizabete* (Siliņš 1990, 162), *Dace* (7. vietā) < *Dārta* < *Doroteja* (Siliņš 1990, 91, 95). Cittautiešu sieviešu populārākie vārdi (5. tabulas labajā pusē) galvenokārt ir tradicionāli slāvu/krievu personvārdi: *Jeļena*, *Tatjana*, *Svetlana*, *Irina*, *Anastasija*, *Nataļja*, *Ludmila* u. c.

5. tabula. 10 izplatītāko sieviešu vārdu saraksti – atsevišķi latviešu tautības (sieviešu) un atsevišķi cittautiešu (sieviešu) vārdi (PMLP 2022. gada dati)

Nr. p. k.	SIEVIETES							
	Vārds	**Latvietes**	Cittautietes	Kopā	Vārds	**Cittautietes**	Latvietes	Kopā
1.	*Kristīne*	13 261	1748	15 009	*Jeļena*	13 856	1805	15 661
2.	*Inese*	12 428	732	13 160	*Tatjana*	13 226	1780	15 006
3.	*Ilze*	11 869	114	11 983	*Svetlana*	10 663	1978	12 641
4.	*Inga*	11 048	1108	12 156	*Olga*	10 427	2753	13 180
5.	*Anna*	10 918	8445	19 363	*Irina*	9001	1621	10 622
6.	*Līga*	10 431	164	10 595	*Anna*	8445	10 918	19 363
7.	*Dace*	10 062	113	10 175	*Anastasija*	7651	1692	9343
8.	*Ieva*	9563	329	9892	*Nataļja*	7226	513	7739
9.	*Laura*	9414	673	10 087	*Ludmila*	7101	952	8053
10.	*Anita*	9177	415	9592	*Viktorija*	6833	4653	11 486

Apkopojot visu vecumu un visu tautību Latvijas pilsoņu vispopulārākos desmit priekšvārdus pēc 2022. gada datiem, jāsecina, ka joprojām tradicionālais latviešu vārds *Jānis* saglabā pirmo vietu, dominējot pār citiem vīriešu vārdiem un skaita ziņā ievērojami pārsniedzot arī sieviešu visiecienītāko priekšvārdu *Anna*.

Izskatot personvārdu tautību aspektu, secināts, ka starp latviešiem visizplatītākie trīs vārdi ir *Jānis*, *Andris*, *Edgars*, starp cittautiešu pilsoņu populārākajiem priekšvārdiem visizplatītākie ir *Aleksandrs*, *Sergejs*, *Andrejs*, turklāt neviens no 10 latviešu vīriešu vārdiem nav sastopams cittautiešu populārākajā desmitniekā.

Arī sieviešu vārdu analīze atklāj, ka kopējā 10 vārdu sarakstā dominē tikai starptautiski vārdi, turpretī atsevišķi latviešu sieviešu sarakstā ir arī latviskas izcelsmes vārdi (*Līga*, *Ieva*) vai latviešu hipokoristikas (*Ilze*, *Dace*). Vienīgais vārds, kas sastopams gan latviešu, gan cittautiešu desmitniekā, – pv. *Anna* (latvietēm 5. vietā, cittautietēm – 6. vietā).

Populārāko vārdu saraksts kā spogulis ne tikai parāda sabiedrības nacionālo sastāvu, vēsturiski veidojušās tradīcijas, valodu un kultūru kontaktus, bet arī sabiedrības atvērtību, integrāciju, kā arī globalizāciju. Latviešu tradicionālie vārdi ir reti reģistrēti cittautiešu vidū. Tas uzskatāmi norāda uz vārdu kā identitātes nesēju, uz kultūras un tradīciju saglabāšanu un nodošanu no paaudzes uz paaudzi.

2. Visretāk sastopamie priekšvārdi

Par retiem vārdiem onomastikā ierasts uzskatīt priekšvārdus, kas ir doti ne vairāk kā 10 personām. Šajā raksta sadaļā analīzei izvēlēti tikai visretākie jeb unikālie personvārdi, resp., tādi, kam starp Latvijas pilsoņiem ir tikai viens šo vārdu īpašnieks. Šādu vārdu ir vairāk nekā pusei no visa Latvijas pilsoņu saraksta: 5478 sieviešu vārdi (sal. kopā 10 515 atšķirīgi sieviešu vārdi) un 4929 vīriešu vārdi (sal. kopā 9009 atšķirīgi vīriešu vārdi).

Retie vārdi, kas reģistrēti mūsdienu Latvijas iedzīvotāju pilsoņu sarakstā, ir ļoti dažādas izcelsmes, piemēram:

sieviešu pv. *Anafa* (sal. *Ahnaf* – bengāliešu), *Anga* (grenlandiešu), *Benona* (sal. *Benon* – poļu v. pv.), *Sama* (arābu), *Savana* (Brazīlijas

portugāļu), *Siena* (angļu, itāļu), *Sumitra* (bengāliešu), *Žazīra* (kazahu); vīriešu pv. *Akaki* (gruzīnu), *Bass* (nīderlandiešu), *Dako* (bulgāru), *Džibrils* (bosniešu), *Ifa* (austrumu afrikāņu), *Nektārijs* (maķedoniešu), *Norels* (sal. *Norell* – afroamerikāņu), *Odmi* (sal. *Odma* – indiešu), *Pio* (itāļu, portugāļu) u. c. (personvārda iespējamā izcelsme noteikta pēc antroponīmikas portāla „Behind the Name").

Analizējamajā priekšvārdu sarakstā ir daudzi (> 200) reti sieviešu personvārdi, kas ir skaidri cittautiešu vārdi, kuru izcelsmi visai grūti noteikt, piemēram:

Alelija, *Alfinura*, *Badilla*, *Baiva*, *Beka* (hipokoristika no pv. *Rebeka* ?), *Čičaka*, *Džaverdana*, *Džordžiāna*, *Džumana*, *Esklarmonda*, *Famida, Favzija*, *Filikifata*, *Firoza*, *Folinarija*, *Frančeta*, *Fruza*, *Ganita*, *Georgeta*, *Genarika*, *Guļšena*, *Enesa*, *Hagara*, *Haigita*, *Haija*, *Haika*, *Haviera*, *Heldona*, *Hulda*, *Idžlala*, *Imlēna*, *Imoleoluva*, *Inefa*, *Inunga*, *Irotiada*, *Jaffa*, *Kaila*, *Kešete*, *Končeta*, *Kota*, *Lalana*, *Lavanta*, *Maha*, *Malalaja*, *Mehta*, *Melba*, *Migrita*, *Mirava*, *Muršida*, *Nedžiba*, *Nigra*, *Nitzana*, *Okalisifenija*, *Orfa*, *Paipere*, *Pepera*, *Raši*, *Rehafa*, *Ripsinija, Rufima*, *Rugsara*, *Sahija*, *Savrigula*, *Sidrata*, *Slomonida*, *Šantela*, *Šanza*, *Šerifa*, *Šivāne*, *Šurahanuma*, *Tanilla*, *Taube*, *Uldive*, *Umita*, *Umrēda*, *Umukursuma*, *Uša*, *Vasima*, *Važma*, *Zanabina*, *Zaragita*, *Zigvinta*, *Ziņepa*, *Žizlaine*, *Žurita.*

Šajā kopīgajā priekšvārdu sarakstā nedaudz mazāk (ap 150) ir reto svešas cilmes vīriešu personvārdu, piemēram:

Aidemirs, *Arevšats*, *Artavazds*, *Čidibers*, *Deivers*, *Diamonds*, *Dudu*, *Džads*, *Džalils*, *Dživandžots*, *Eko*, *Fraiduns*, *Frī*, *Givis*, *Hadsons*, *Harvejs*, *Haudams*, *Hirans*, *Imanonijs*, *Kailss*, *Kosmo*, *Luišs*, *Makaulijs*, *Manolo*, *Muhammadamins*, *Omāro*, *Orsons*, *Peisahs*, *Pinhus*, *Rīvs*, *Roksrojs*, *Rūts*, *Samirmirza*, *Sidhards*, *Suleimans*, *Šeihs*, *Takdiršohs*, *Tasins*, *Ūrs*, *Usiks*, *Uzerudīns.*

Starp retajiem, tikai vienreiz Latvijas pilsoņu priekšvārdu sarakstā reģistrētajiem vārdiem var minēt arī atsevišķas noteiktas izcelsmes personvārdu grupas, piemēram:

- dienvidu vai rietumu slāvu personvārdi: *Agņinička*, *Anasja*, *Anka*, *Carina*, *Dobra*, *Jāsna*, *Kvitoslava*, *Ļuse*, *Mažēna*, *Miromira*, *Mirovlada*, *Mišika*, *Natalica*, *Radomira*, *Radostja*, *Viesna*, *Veseļina*, *Zlatalina/Zlatolina*, *Zlota*; *Janušeks*, *Peresvets*, *Svobodans* (sk. Hanks, Hodges 1986, kā arī antroponīmikas portālu „Behind the Name");
- lietuviešu personvārdi: *Aiste*, *Aldute*, *Audronija*, *Audrute*, *Aukse*, *Aušrute*, *Bronīte*, *Daivute*, *Dalīte*, *Danguole*, *Dovile*, *Drasute*, *Gerute*, *Gražinute*, *Ģenute*, *Kazīte*, *Laisve*, *Miļute*, *Prane*, *Onute*, *Rassa* (sic!), *Rože*, *Sniegole*, *Ugņe*, *Vaidute*, *Žibute*; *Aurims*, *Gražutis*, *Nemuns*, *Rītis*, *Žigimants* (sk. Kuzavinis, Savukynas 1987);
- somugru (igauņu, lībiešu, somu) personvārdi: *Heljo*, *Koidu*, *Lelū*, *Liisa*, *Lumi*, *Mere*, *Merve*, *Ritva*, *Suvi*, *Urve*, *Virve*; *Ilmenis*, *Juka*, *Lembi*, *Lembits*, *Olavi*, *Olli*, *Tulli*, *Veiko*, *Vesko*, *Ville* (sk. Rajandi 1966; Seppo 1994; Vilkuna 1997).

Retos aizgūtos personvārdus bieži raksturo nelokāma forma, piemēram:

Agī, *Aifi*, *Aimi*, *Dorī*, *Fivi*, *Iti*, *Jeti*, *Zigi* (s.), *Sonsi*, *Si*, *Keli*, *Žiri*, *Malko*, *Džanani*, *Elili*, *Nedi*, *Šailī*, *Talī*, *Tulsi*, *Aisu*, *Malū*, *Assoļ*, *Orišešerundedē* (v.), *Peru* (v.). Ir reģistrēti arī tādi īsi vārdi kā *O* (s.), *Mhd* (v.), taču ir arī ļoti gari salikteņi, kas nav raksturīgi latviešu antroponimikonam, piemēram: *Aleksandramarija*, *Leololija*, *Marijamia*, *Analidija*, *Kristabella*, *Laineanna*, *Marijafrančeska*, *Maramija*, *Rosangēlika*, *Annemarta*; *Gregorsebastjans.*

Uzmanību pievērš arī reto personvārdu netradicionāla semantika – iespējams, ka šie vārdi radīti latviešu ģimenēs, tomēr nav izslēgts, ka tie ienākuši no citām valodām, piemēram:

Amora, *Atlanta*, *Engele*, *Grācija*, *Ideja*, *Moira*, *Okeāna*, *Opāla*, *Poeta*, *Traviata*; *Atoms*, *Markīzs*, *Jupiters*, *Hrons*, *Meteo* (v.); tostarp sastopami arī vietvārdiskas izcelsmes vārdi: *Indiāna*, *Karēlija*, *Venēcija*, kā arī vārdi, kas aizgūti no pazīstamu vēsturisku vai daiļliteratūrā radītu personu vārdiem, piemēram: *Aristotelis*, *Horācijs*, *Sokrats*, *Bruts*, *Napoleons*, *Rodens*, *Kronvalds*; *Aramis*, *Tarzāns.*

Dažreiz retie vārdi pēc ārējās formas atgādina latviešu tradicionālo personvārdu variantus vai pat kļūdainus pierakstus, piemēram:

- *Afēlija* (sal. latv. tradicionālo *Ofēlija* Siliņš 1990, 253), *Andžilīna, Endželīna* (sal. *Angelīna* Siliņš 1990, 59), *Evandželina* (sal. *Evangelīna* Siliņš 1990, 122), *Evalīna* (sal. *Evelīna* Siliņš 1990, 122), *Julanta* (sal. *Jolanta* Siliņš 1990, 182), *Magdelene* (sal. *Magdalēna* Siliņš 1990, 224), *Saulveiga* (sal. *Solveiga* Siliņš 1990, 295), *Žanate* (sal. *Žanete* Siliņš 1990, 340), tomēr šķiet, ka lielākoties tie ir no citu tautu antroponimikona ienākuši vārdi;
- tradicionālie personvārdi ar pagarinātiem saknes patskaņiem: *Dāna* (sal. latv. *Dana* Siliņš 1990, 94), *Mārija* (sal. *Marija* Siliņš 1990, 231); *Īvars* (sal. *Ivars* Siliņš 1990, 171);
- personvārdi ar pārveidotiem saknes līdzskaņiem: *Birgida* (sal. latv. tradicionālo *Brigita*, arī retāk sastopamos *Brigida* un *Birgita* Siliņš 1990, 86, 84), *Ingrīte* (sal. *Ingrīda*, reti arī *Ingrīta* Siliņš 1990, 166), *Ļolita* (sal. *Lolita* Siliņš 1990, 218), *Markarita* (sal. *Margarita* Siliņš 1990, 229); *Imands* (sal. *Imants* Siliņš 1990, 162);
- personvārdi ar dubultotiem līdzskaņiem jeb neraksturīgām geminātām: *Elissa* (sal. latv. tradicionālo *Elise* un *Elīza* Siliņš 1990, 113), *Elitta* (sal. *Elita* Siliņš 1990, 113), *Gunna* (sal. *Guna* Siliņš 1990, 143), *Kamellija* (sal. *Kamēlija* Siliņš 1990, 190), *Marutta* (sal. *Maruta* Siliņš 1990, 233);
- personvārdi ar mainītu ierasto galotni: *Daine* (sal. latv. tradicionālo *Daina* Siliņš 1990, 92), *Gunde* (sal. *Gunda* Siliņš 1990, 144), *Ilone* (sal. *Ilona* Siliņš 1990, 101), *Laime* (sal. *Laima* Siliņš 1990, 205), *Leonore* (sal. *Leonora* Siliņš 1990, 212), *Sarme* (sal. *Sarma* Siliņš 1990, 285), *Tekle* (sal. *Tekla* Siliņš 1990, 304); *Ģirtis* (sal. *Ģirts* Siliņš 1990, 146), *Imanta* (v., saglabāta vēsturiskā lībiešu karavīra vārda *Imauta/Imanta* galotne, ko Garlībs Merķelis lietojis 1802. gadā sacerētajā romantiskajā teikā „Vanems Imanta"; sal. latv. mūsdienu pv. *Imants* Siliņš 1990, 162).

Vairākus retos vārdus, kas sarakstā reģistrēti kā oficiālie priekšvārdi, nosacīti varētu dēvēt par izloksnes vai sarunvalodas

formām, kas atšķiras no tradicionālajiem standarta valodā lietotajiem personvārdiem, piemēram: *Heļa*, *Jūla*, *Juze*, *Juzepa*, *Kaze*, *Līziņa*, *Prančiska*, *Roža*, *Ruža*, *Salumeja*, *Tilde*, *Zetiņa*; *Jancis*, *Jānīts*, *Jesups.*

Retie jeb unikālie vārdi liecina, ka priekšvārdi sliecas mainīt dzimti:

v. → s., resp., tradicionāli lietojams vīriešu vārds kļūst par sieviešu vārdu, piemēram: *Fēliksa*, *Genādija*, *Gundara*, *Ignata*, *Jāzepa*, *Mamerta*, *Ojāra*, *Romualde*;

s. → v., resp., tradicionāli lietojams sieviešu vārds kļūst par vīriešu vārdu, piemēram: *Aigis*, *Amandis*, *Anastāsijs*, *Inets*, *Laims* (?), *Līgo* (v.) (?), *Marits*, *Neldis*, *Regīns*, *Vilmonis*, *Vilmuts*, *Zints*, *Ženijs.*

Starp retajiem vārdiem ir ne mazums latviešu izcelsmes personvārdu jaundarinājumu. Vairāki no tiem nav iekļauti Klāva Siliņa sastādītajā „Latviešu personvārdu vārdnīcā" (1990), piemēram, sieviešu vārdi: *Dziesma*, *Gaiša*, *Glīta*, *Ilgva*, *Judra*, *Klaudze* (?), *Mellene*, *Miera*, *Sāga*, *Tagadne*, *Vēja*; vīriešu vārdi: *Elfs*, *Pirāts*, *Prūsis*, *Rītavs*, *Skaudris*, *Smaidis*, *Vējš*, kā arī tādi jaundarināti salikteņi kā *Dardega*, *Laimrūta*, *Saulstare*, *Ziednese*; *Dzilvars*, *Gunvids*, *Koknesis*, *Kristvaldis*, *Laimgars*, *Saulceris*, *Sirdsvaldis.*

Citi analizētajā sarakstā vienreiz reģistrētie priekšvārdi ir jau agrāk darināti un iekļauti minētajā personvārdu vārdnīcā: floras, galvenokārt puķu, semantikas vārdi, piemēram, *Amarilla*, *Astere*, *Orhideja*, *Rezēda*; *Ozols*, *Narciss*, *Zieds*; faunas semantikas personvārdi: *Gaigala*, *Kamene*; faunas (putnu) semantikas vīriešu vārdi: *Rubenis*, *Vanags*; dabas parādību semantikas vārdi: *Pērkons*, *Salna* un *Salnis*; etnonīmiskas semantikas viens vārds *Kursis*; abstraktas nozīmes vārdi: *Dzirkste*, *Kvēle*, *Veiksma*; dažādas citas semantikas personvārdi: *Atāls*, *Audzis*, *Madris*, *Maigurs*, *Vīrs* (?), *Zemis*; arī pāris vietvārdiskas izcelsmes priekšvārdu *Rīga* un *Turaidis*.

Lai gan parasti tiek runāts par deminutīvu samazināšanos, īpaši starp pēdējo gadu jaundzimušo vārdiem (L. Balode 2018, 205; 2019, 154), tomēr analizētajā Latvijas visu vecumu pilsoņu sarakstā ir samērā daudz deminutīvu ar izskaņu *-īte*, kas lietoti oficiālā vārda funkcijā: gan jau agrākajos gados darināti un vārdnīcā minēti pv. *Andrīte*, *Kautrīte*, *Rasenīte*, *Rasīte*, *Sniegbaltīte*, *Varenīte*, *Ziedīte*, gan arī jaundarināti, resp., vārdnīcā vēl neiekļauti pv. *Arnīte*, *Baibīte*,

Brīvīte, *Dairīte*, *Daivīte*, *Elzīte*, *Ievīte*, *Klausīte*, *Labīte*, *Lolīte*, *Lurdīte*, *Maldīte*, *Mīļcerīte*, *Norīte*, *Skaistīte*, *Vilīte*, *Žanīte.* Sarakstā ir daudz arī izskaņas *-iņa* deminutīvvārdu, kuriem šobrīd ir atrodama tikai viena īpašniece: *Ausmiņa*, *Drosmiņa*, *Dūjiņa*, *Dzintriņa*, *Elziņa*, *Jutiņa*, *Lailiņa*, *Laimiņa*, *Laumiņa*, *Līziņa*, *Mairitiņa*, *Rasiņa*, *Rutiņa*, *Smaidiņa*, *Trautiņa*, *Ziediņa.* Nosacīti par deminutīvas nozīmes personvārdiem varbūt var dēvēt arī ar izskaņu *-ita* darinātus sieviešu vārdus (acīmredzot tie izplatījušies itāliešu, spāņu valodas ietekmē), kam pamatā ir latviešu saknes/celmi: *Austrita*, *Druvita*, *Dzintrita*, *Ilgita*, *Laimonita*, *Mirgita.* Salīdzinot ar sieviešu vārdiem, starp vīriešu reti sastopamajiem priekšvārdiem ir ievērojami mazāk deminutīvvārdu, turklāt tie visi jau iekļauti personvārdu vārdnīcā: *Gaitiņš*, *Kristiņš*, *Mieriņš*, *Ūsiņš*; *Agrītis*, *Spodrītis*, *Vilnīts.* No onīmu darināšanas viedokļa šķiet, ka starp retajiem vīriešu personvārdiem ir iecienīti derivāti ar izskaņu *-on(i)s*: *Cildonis*, *Maldonis*, *Šalkonis*, *Valdons*, *Vēsmonis*, *Zilgonis*, tostarp arī jaundarinājumi, kas nav fiksēti agrāk, piemēram: *Aigonis*, *Līgons*, *Sarmonis.*

Analīze atklāj reto vārdu dažādību: to izcelsmi un pat semantiku. Daļa no retajiem priekšvārdiem ir darināti no latviešu valodas sugasvārdiem, daļa no tiem nav atrodami arī „Latviešu personvārdu vārdnīcā". Lielākoties aplūkotie unikālie priekšvārdi ir ienākuši no daudzām citām valodām un kultūrām. Šī ietekme uz Latvijas priekšvārdiem var būt saistīta ar globalizāciju, migrāciju vai citiem starpkultūru faktoriem. Turklāt šie secinājumi liecina par personvārdu un sabiedrības etniskā sastāva dinamiku Latvijā.

3. Jaundzimušo priekšvārdi pēdējo 20 gadu laikā

Personvārdu modes mainība ir interesanta sociolingvistiskā parādība, kas ir novērojama visos laikos un visās valodās. Vārdu modes tendences atspoguļo sabiedrības un personas kultūras, reliģiskās vai etniskās iezīmes. Vārdu izvēle un došana – tas ir visai sarežģīts sociokulturāls fenomens, pie kā arvien atgriežas pasaules onomasti. Par pēdējo gadu jaundzimušo personvārdu tendencēm Latvijā un Baltijas valstīs ir publicēti vairāki raksti (L. Balode 2022; 2023; Hussar 2021; Sinkevičiūtė 2011; 2014; 2021 u. c.).

Šķiet lietderīgi salīdzināt latviešu zēnu un cittautiešu zēnu vārdus – to atspoguļo 6. tabula, kā arī salīdzināt visu Latvijas pilsoņu (vīriešu) 10 populārāko priekšvārdu sarakstu (sk. 2. tabulu) ar jaundzimušo (zēnu) vārdu popularitāti pēdējos 20 gados (sk. 6. tabulu).

6. tabula. Jaundzimušo (zēnu) personvārdu popularitāte pēdējos 20 gados (PMLP 2002.–2022. g. dati)

Nr. p. k.	ZĒNI							
	Vārds	Latvieši			Cittautieši			**Kopā**
		Dzīvo Latvijā	Ārpus Latvijas	Kopā	Dzīvo Latvijā	Ārpus Latvijas	Kopā	
1.	*Roberts*	4416	417	4833	656	154	810	5643
2.	*Daniels*	2650	679	3329	1196	599	1795	5124
3.	*Markuss*	3775	463	4238	326	87	413	4651
4.	*Aleksandrs*	999	215	1214	2442	478	2920	4134
5.	*Maksims*	628	163	791	2536	511	3047	3838
6.	*Ralfs*	3363	277	3640	100	26	126	3766
7.	*Emīls*	3237	226	3463	232	47	279	3742
8.	*Artūrs*	2594	214	2808	786	116	902	3710
9.	*Gustavs*	3321	172	3493	73	19	92	3585
10.	*Artjoms*	485	69	554	2570	280	2850	3404
11.	*Marks*	1519	210	1729	1238	258	1496	3225

Jaundzimušo vārdu popularitāte starp latviešiem un cittautiešiem skaitliski ļoti atšķiras (sk. 6. tabulu), piemēram, visizplatītākais pv. *Roberts* ievērojami (pat sešreiz!) populārāks latviešu ģimenēs nekā cittautiešu jaundzimušajiem, pv. *Markuss* desmit reižu izplatītāks latviešu tautības jaundzimušajiem, pv. *Ralfs* pat 29 reizes biežāk sastopams latviešu jaundzimušo sarakstos, pv. *Gustavs* – apmēram 38 reizes biežāk, turpretī *Aleksandrs* vairāk nekā divreiz ir biežāk dots cittautiešu nekā latviešu zēniem, *Maksims* – gandrīz četras reizes izplatītāks starp cittautiešiem, *Artjoms* – apmēram piecas reizes populārāks. Vienīgi 11. vietā esošais priekšvārds – *Marks* –

aptuveni vienādi populārs gan starp latviešiem (1729), gan starp cittautiešiem (1496).

Populārāko vārdu – vīriešu un jaundzimušo zēnu – desmitnieka salīdzinājums (sk. 2. un 6. tabulu) atklāj, ka sarakstu veido gandrīz pilnīgi citi personvārdi: abos sarakstos atkārtojas vienīgi divi vīriešu/zēnu vārdi – *Aleksandrs* un *Artūrs*. Visticamāk, ka šīs atšķirības populārākajos vārdos ir ietekmējusi ne tikai vārdu mode, bet arī izmaiņas valsts nacionālajā sastāvā, resp. latviešu skaita procentuāls pieaugums: sal. 2000. gadā – 57,7 % latviešu, 29,6 % krievu, 2022. gadā – 60,2 % latviešu, 24,4 % krievu u. c. (Zvidriņš, Bērziņš 2019; PMLP 2022. gada dati). Turklāt šķiet, ka arī cittautiešu ģimenēs jaundzimušo vārdi bieži vien pakļauti globalizācijas procesam – tradicionālos, paaudzēs mantotos vārdus izstumj starptautiski pazīstami vārdi.

7. tabula. 10 populārākie jaundzimušo zēnu vārdi starp latviešu tautības pilsoņiem un pilsoņiem cittautiešiem (PMLP 2002.–2022. g. dati)[2]

Jaundzimušo zēnu 10 populārākie vārdi 20 gadu griezumā (pilsoņi, neatkarīgi no dzīvesvietas)					
Nr. p. k.	Latviešu tautības pilsoņi	Skaits	Nr. p. k.	Pilsoņi cittautieši	Skaits
1.	*Roberts*	4833	1.	*Maksims*	3047
2.	*Markuss*	4238	2.	*Aleksandrs*	2920
3.	*Ralfs*	3640	3.	*Artjoms*	2850
4.	*Gustavs*	3493	4.	*Ņikita*	1832
5.	*Emīls*	3463	5.	*Daniels*	1726
6.	*Daniels*	3329	6.	*Daniils*	1649
7.	*Kārlis*	3071	7.	*Marks*	1496
8.	*Jānis*	3042	8.	*Iļja*	1439
9.	*Kristers*	2824	9.	*Dmitrijs*	1416
10.	*Artūrs*	2808	10.	*Timurs*	1415

[2] Šeit un turpmāk tabulās pasvītroti tie priekšvārdi, kas abās saraksta pusēs atkārtojas.

Latviešu tautības jaundzimušo personvārdu popularitātes saraksts pēdējos 20 gados apliecina: lai gan *Roberts* ir pirmajā vietā, tomēr tradicionālais *Jānis* nav bijis pilnīgi aizmirsts – desmitnieka 8. vietā (sk. 7. tabulas kreisajā pusē). Tabulas kreisajā daļā nav neviena latviskas/baltiskas izcelsmes personvārda. Tabulas labajā pusē – cittautiešu izplatītākajos zēnu vārdos – nav neviena latviešu tradicionālā vārda. Vienīgais vārds, kas atkārtojas abos – gan latviešu tautības, gan cittautiešu – salīdzināmajos sarakstos, ir *Daniels* (attiecīgi 6. un 5. vietā), acīmredzot tāpēc, ka *Daniels* ir skaniski ļoti tuvs slāviskajam personvārdam *Daniils* (kas ir cittautiešu jaundzimušo tabulas 6. vietā – sk. 7. tabulas labajā pusē).

Attiecīgi, salīdzinot visu Latvijas pilsoņu (sieviešu) priekšvārdu sarakstu (sk. 4. tabulu) ar jaundzimušo (meiteņu) vārdu popularitātes tabulu pēdējo 20 gadu laikā (sk. 8. tabulu), secinājumi visai līdzīgi.

8. tabula. Jaundzimušo (meiteņu) personvārdu popularitāte pēdējos 20 gados (PMLP 2002.–2022. g. dati)

Nr. p. k.	**MEITENES**							
	Vārds	Latvietes			Cittautietes			**Kopā**
		Dzīvo Latvijā	Ārpus Latvijas	Kopā	Dzīvo Latvijā	Ārpus Latvijas	Kopā	
1.	*Sofija*	2111	322	2433	2359	446	2805	5238
2.	*Anna*	2502	232	2734	1783	367	2150	4884
3.	*Alise*	3699	375	4047	672	130	802	4876
4.	*Viktorija*	1849	283	2132	2006	335	2341	4473
5.	*Marta*	3848	238	4086	268	54	322	4408
6.	*Emīlija*	3456	318	3774	434	128	562	4336
7.	*Anastasija*	601	100	701	2836	371	3207	3908
8.	*Elizabete*	2689	330	3019	410	192	602	3621
9.	*Evelīna*	2646	242	2888	354	59	413	3301
10.	*Katrīna*	2651	182	2833	400	66	466	3299

Vienīgie priekšvārdi, kas atrodami abos salīdzināmajos – sieviešu un jaundzimušo meiteņu – sarakstos, ir *Anna* un *Viktorija*, resp., gan visu vecumu populārākajā desmitniekā, gan populārāko jaundzimušo

meiteņu sarakstā. Trīs vārdi – *Sofija*, *Anna* un *Viktorija* – ir izplatīti arī visu tautību jaundzimušo sarakstā (sk. 8. tabulu). Savdabīgi, ka gan latviešu, gan cittautiešu ģimenēs šie jaundzimušo vārdi ir iecienīti, tomēr cittautiešiem personvārdi *Sofija* un *Viktorija* ir nedaudz biežāk sastopami, turpretī *Anna*, kas arī ir iecienīts abās salīdzināmajās grupās, latviešiem ir populārāks (attiecīgi 2734 : 2150) (sk. 9. tabulu).

9. tabula. 10 populārākie jaundzimušo meiteņu vārdi starp latviešu tautības pilsoņiem un pilsoņiem cittautiešiem (PMLP 2002.–2022. g. dati)

Jaundzimušo meiteņu 10 populārākie vārdi 20 gadu griezumā (pilsones, neatkarīgi no dzīvesvietas)					
Nr. p. k.	Latviešu tautības pilsones	Skaits	Nr. p. k.	Pilsones cittautietes	Skaits
1.	*Marta*	4086	1.	*Anastasija*	3207
2.	*Alise*	4074	2.	*Sofija*	2805
3.	*Emīlija*	3774	3.	*Viktorija*	2341
4.	*Paula*	3121	4.	*Anna*	2150
5.	*Elizabete*	3019	5.	*Marija*	1803
6.	*Evelīna*	2888	6.	*Darja*	1778
7.	*Katrīna*	2833	7.	*Ksenija*	1458
8.	*Laura*	2766	8.	*Milana*	1437
9.	*Anna*	2734	9.	*Aleksandra*	1369
10.	*Sofija*	2433	10.	*Veronika*	1302

Pēdējo 20 gadu laikā personvārdu došanas tendences liecina, ka tādi jaundzimušo vārdi kā, piemēram, *Sofija*, *Viktorija*, *Anna*, *Diāna*; *Marks*, *Arturs*, *Viktors*, *Alans* ir izplatīti gan latviešu, gan cittautiešu ģimenēs.

Zīmīgi, ka 2022. gadā Latvijā meiteņu vārds *Sofija* ir izvirzījies pirmajā vietā visu tautību jaundzimušo sarakstā – tas dots 205 meitenītēm, savukārt starp visiem jaundzimušajiem zēniem pirmajā vietā ir *Marks*, kas tikai kopš 1995. gada parādījās populārāko 100 vārdu sarakstā un kļuva arvien iecienītāks (CSP dati) – šajā vārdā 2022. gadā Latvijā nosaukti 178 zēni (sk. 10. tabulu).

10. tabula. Visu tautību jaundzimušo (meiteņu un zēnu) populārāko vārdu desmitnieks 2022. gadā (PMLP 2022. gada dati)

2022. gada 10 populārākie meiteņu un zēnu vārdi	
1. *Sofija* (205)	1. *Marks* (178)
2. *Emīlija* (199)	2. *Roberts* (152)
3. *Alise* (173)	3. *Olivers* (143)
4. *Amēlija* (160)	4. *Gustavs* (135)
5. *Marta* (156)	5. *Emīls* (129)
6. *Emma* (126)	6. *Tomass* (121)
7. *Paula* (121)	7. *Teodors* (117)
8. *Anna* (108)	8. *Kārlis* (115)
9. *Odrija* (95)	9. *Dominiks* (108)
10. *Estere* (94)	10. *Adrians* (106)

10. tabulā, kas iekļauj viena gada 10 populārākos jaundzimušo vārdus visu tautību ģimenēs, nav neviena latviešu izcelsmes priekšvārda. Tikai četri vārdi no tiem (*Emīlija*, *Amēlija*, *Emīls*, *Kārlis*) ir ar diakritiskajām zīmēm. Ir konstatēts, ka mūsdienu vecāki, izvēloties vārdu savam jaundzimušajam, bieži cenšas izvairīties no diakritiskajām zīmēm, kas rada sarežģījumus starptautiskā vidē (plašāk sk. L. Balode 2022, 41–42). Lielākoties tie ir modes vārdi, kas attiecīgā laika posmā ir populāri daudzās valodās.

Lietderīgi salīdzināt 10 populārākos latviešu tautības jaundzimušo vārdus, ko ir izvēlējušies vecāki, kas dzīvo Latvijā, un vecāki, kas dzīvo ārpus Latvijas (sk. 11. un 12. tabulu).

Saskaņā ar 11. un 12. tabulas datiem jaundzimušo zēnu un meiteņu priekšvārdi gan Latvijā, gan ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu ģimenēs galvenokārt atkārtojas tie paši, tikai izkārtojušies citā secībā: *Roberts*, *Markuss*, *Ralfs*, *Emīls*, *Daniels*, *Kristers*; *Marta*, *Alise*, *Emīlija*, *Elizabete*, *Sofija*, *Anna*), turklāt ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu jaundzimušo divdesmitniekā ir atrodami arī tādi Latvijas pirmā desmita vārdi kā *Laura*, *Paula*, *Artūrs* un *Gustavs*. Tas liecina, ka sociālā gaume, kā arī vārdu mode gan Latvijā, gan ārzemēs ir ļoti līdzīga.

11. tabula. Jaundzimušo zēnu populārākie priekšvārdi latviešu tautības pilsoņu ģimenēs Latvijā (kreisajā pusē) un ārpus Latvijas (labajā pusē) (PMLP 2002.–2022. g. dati)

Jaundzimušo zēnu populārākie vārdi pēdējo 20 gadu laikā latviešu tautības pilsoņu ģimenēs					
Nr. p. k.	Latvijā	Skaits	Nr. p. k.	Ārpus Latvijas	Skaits
1.	*Roberts*	4416	1.	*Daniels*	679
2.	*Markuss*	3775	2.	*Markuss*	463
3.	*Ralfs*	3363	3.	*Roberts*	417
4.	*Gustavs*	3321	4.	*Olivers*	344
5.	*Emīls*	3237	5.	*Adrians*	316
6.	*Daniels*	3650	6.	*Ralfs*	277
7.	*Kārlis*	2989	7.	*Ričards*	274
8.	*Jānis*	2902	8.	*Alekss*	253
9.	*Kristers*	2603	9.	*Emīls*	226
10.	*Artūrs*	2594	10.	*Kristers*	221

12. tabula. Jaundzimušo meiteņu populārākie priekšvārdi latviešu tautības pilsoņu ģimenēs Latvijā (kreisajā pusē) un ārpus Latvijas (labajā pusē) (PMLP 2002.–2022. g. dati)

Jaundzimušo meiteņu populārākie vārdi pēdējo 20 gadu laikā latviešu tautības pilsoņu ģimenēs					
Nr. p. k.	Latvijā	Skaits	Nr. p. k.	Ārpus Latvijas	Skaits
1.	*Marta*	3848	1.	*Alise*	375
2.	*Alise*	3699	2.	*Elizabete*	330
3.	*Emīlija*	3456	3.	*Sofija*	322
4.	*Paula*	2915	4.	*Emīlija*	318
5.	*Elizabete*	2689	5.	*Nikola*	304
6.	*Evelīna*	2646	6.	*Viktorija*	283
7.	*Katrīna*	2651	7.	*Amanda*	273
8.	*Laura*	2500	8.	*Samanta*	241
9.	*Anna*	2502	9.	*Marta*	238
10.	*Sofija*	2111	10.	*Anna*	232

Tomēr tādi Latvijā populāri zēnu vārdi kā *Kārlis* (popularitātes tabulā 7. vietā Latvijā dzīvojošajiem), *Jēkabs* (17. vietā), *Reinis* (21. vietā), *Renārs* (24. vietā), *Valters* (27. vietā), *Rūdolfs* (31. vietā) ārpus Latvijas ir reti sastopami, arī pv. *Jānis* ārzemju sarakstā ir tikai 22. vietā (starp Latvijā dzimušajiem – 8. vietā). Latvijā izplatīti tādi jaundzimušo meiteņu vārdi kā *Madara* (Latvijā dzimušo sarakstā 12. vietā), *Dārta* (21. vietā), *Līva* (26. vietā), pat *Ieva* (30. vietā) ārpus Latvijas ir ievērojami retāki. Tas rāda, ka jaunajās latviešu ģimenēs, kas mīt ārzemēs, starptautiski, viegli adaptējami vārdi ir populārāki un pieprasītāki nekā tradicionāli latviski jeb nacionālie jaundzimušo vārdi.

Lai gan pasaules onomastikā ir publicēti daudzi priekšvārdu pētījumi, kas aplūko personvārdu izvēles motivāciju (piemēram, Ainiala, Saarelma, Sjöblom 2008; Aldrin 2011; Alford 1988; Dunkling 1989; Virkkula 2014 u. c.), tomēr Latvijā šim antroponīmikas jautājumam vēl nav pievērsta pietiekama uzmanība, gandrīz nav šāda veida pētījumu arī par diasporā dzīvojošo latviešu priekšvārdu izvēli (M. Balode 2015, 281). Kā atzīst socioantropologi (M. Balode 2015, 278): „Priekšvārdu izvēlē tāpat kā jebkurā citā jomā pastāv modes tendences, kas ir mainīgas, jo īpaši sieviešu vārdu mode. Vārdu popularitāti ietekmē sociālās norises, kā arī kultūras dzīves procesi." Diasporā par primārajiem un noteicošajiem vārdu izvēles faktoriem izvirzās citi, nekā dzīvojot etniskajā dzimtenē, daudz lielāka nozīme ir pragmatiskajiem apsvērumiem (Virkkula 2014). „Tieši diasporā priekšplānā izvirzās pragmatiskie bērna priekšvārda izvēles faktori, ņemot vērā vidi, kam tiek pakārtoti pārējie faktori. Kā viens no būtiskākajiem bērnu priekšvārdu izvēles faktoriem informantu intervijās tika minēta bērna iekļaušanās mītnes zemes sabiedrībā, palīdzot justies kā savējam." (M. Balode 2015, 283). No šī aspekta diasporas latviešu bērnu vārdi vēl būtu pētāmi nākotnē.

Tomēr, kā liecina analizētie jaundzimušo priekšvārdu saraksti, daļa vecāku Latvijā dod priekšroku vecajiem tradicionālajiem vārdiem, tādējādi norādīdami uz ģimenes vērtībām un saikni ar pagātni. Jaundzimušo populārāko personvārdu desmitnieks – gan Latvijā, gan ārzemēs dzīvojošo latviešu ģimenēs – atspoguļo gan vārdu došanas tradīcijas, gan vecāku personiskās vēlmes, sociālās tendences un dažreiz juridiskos aspektus. Jaundzimušo priekšvārdu izvēle, kas atspoguļojas arī populārāko vārdu desmitniekā, ir daudzveidīgs un

sarežģīts sociokulturāls fenomens, kas rāda ģimenes un sabiedrības attieksmi, vērtības un modi. Tas viss veido personvārdu izvēles kontekstu, kas vēl būtu pētāms.

Nobeigums

Šis pētījums sniedz iekļaujošu ieskatu populārākajos un visretāk reģistrētajos personvārdos Latvijā mūsdienās. Latvijas Republikas pilsoņu, neatkarīgi no dzīvesvietas un tautības, 2022. gada priekšvārdu saraksts no antroponīmikas viedokļa ir visai raibs. Valodnieka uzmanību piesaista daudzie cittautiešu izcelsmes personvārdi, kas biežuma ziņā ir analizētā saraksta beigās: reģistrēti tikai vienreiz (*Dako*, *Džibrils*, *Orfa*). Daudzi šie citvalodu izcelsmes personvārdi ir nelokāmā formā (*Agī*, *Si*, *Žiri*). Tomēr starp apm. 10 000 retajiem vārdiem konstatēti arī latviskas izcelsmes unikāli priekšvārdi – jaundarinājumi (*Gaiša*, *Ilgva*, *Smaidis*), kas nav iekļauti „Latviešu personvārdu vārdnīcā" (1990).

Visu vecumu Latvijas pilsoņu vispopulārāko priekšvārdu desmitnieks liecina, ka trīs izplatītākie visu tautību vīriešu vārdi ir *Jānis*, *Aleksandrs*, *Andris*, sieviešu vārdi – *Anna*, *Jeļena*, *Kristīne.* Skaitliski pv. *Jānis* dominē starp visiem citiem izplatītākajiem vārdiem. Sastatot visu vecumu latviešu un visu cittautiešu izplatītākos priekšvārdus, paveras cita aina: trīs visu vecumu latviešu vīriešu populārākie vārdi ir *Jānis*, *Andris*, *Edgars*, bet visu vecumu cittautiešu – *Aleksandrs*, *Sergejs*, *Andrejs*; trīs visu vecumu latviešu sieviešu izplatītākie vārdi ir *Kristīne*, *Inese*, *Ilze*, cittautiešu – *Jeļena*, *Tatjana*, *Svetlana*. Populārāko sieviešu vārdu desmitniekā gan latviešiem, gan nelatviešiem atkārtojas vienīgi vārds *Anna*. Pirmie desmit vīriešu priekšvārdi ir starptautiski – nav neviena latviešu izcelsmes vārda; neviens no šiem izplatītākajiem latviešu vīriešu vārdiem nav sastopams cittautiešu 10 populārāko vārdu sarakstā, ko galvenokārt veido slāvu antroponimikonam raksturīgi vārdi. Tradicionālie latviešu vārdi paretam tiek doti arī cittautiešu ģimenēs, kas varētu liecināt par cittautiešu integrāciju vietējā vidē. Populārāko vārdu saraksts atspoguļo gan attiecīgā laika modes tendences, gan valodu kontaktus un ģimenes tradīcijas.

Interesantas tendences vērojamas arī pēdējo 20 gadu jaundzimušo vārdos, īpaši tos sastatot ar visu vecumu Latvijas pilsoņu vārdiem. Jāsecina, ka pirmajā desmitniekā iekļuvuši tikai daži vārdi, kas sastopami abos sarakstos: v. pv. *Aleksandrs*, *Artūrs*, s. pv. *Anna* un *Viktorija*. Meiteņu vārdi *Sofija*, *Anna* un *Viktorija* ir izplatīti visu tautību jaundzimušo sarakstā, tomēr *Sofija* un *Viktorija* ir nedaudz biežāk sastopami cittautiešu ģimenēs, turpretī *Anna* starp latviešiem ir populārāka nekā starp cittautiešiem. Visticamāk, ka atšķirības visu vecumu pilsoņu un jaundzimušo populārākajos vārdos ir ietekmējusi ne tikai vārdu mode, bet arī etniskā sastāva dinamika. Turklāt tradicionālos, paaudzēs mantotos vārdus globalizācijas ietekmē nomaina starptautiski pazīstami vārdi.

Jaundzimušo zēnu un meiteņu personvārdi gan Latvijā, gan ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu ģimenēs lielākoties ir tie paši, lai gan 10 izplatītāko priekšvārdu sarakstā tie izkārtojušies citā popularitātes secībā. Tas liecina, ka sociālā gaume gan Latvijā, gan ārzemēs ir līdzīga. Ārzemēs dzīvojošiem latviešiem starptautiski, viegli izrunājami un viegli adaptējami vārdi bez diakritiskām zīmēm ir iecienītāki nekā tradicionāli latviskie. Mūsdienu globalizācija un kultūru mijiedarbība noteikti ietekmē priekšvārdu izvēli, tie daudzējādā ziņā atspoguļo globālās kultūras ietekmi, kā arī pragmatiskos nolūkus, kas palīdz personai iekļauties jaunajā vidē. Latvijā vecāki biežāk izvēlas tradicionālus, ģimenē mantotus priekšvārdus. Šāda veida personvārdi tiek uzskatīti par valsts mantojumu un tās identitātes sastāvdaļu. Par šo tēmu plašāku ieskatu varētu sniegt iespējamās intervijas ar vecākiem par bērnu vārdu izvēles motīviem. No socioantroponīmiskā viedokļa būtu vēlams personvārdu salīdzinājums citā aspektā – kādi latviešu tradicionālie vārdi tiek doti jaundzimušajiem cittautiešu ģimenēs un otrādi – kādi cittautiešu vārdi jaundzimušajiem ir izplatīti latviešu ģimenēs. Tas būtu tuvākajā nākotnē pētāms jautājums.

PMLP sagatavotie Latvijas pilsoņu priekšvārdu saraksti ar norādīto to biežumu valodnieka rokās uzskatāmi parāda, kāda ir mūsu sabiedrības antroponīmiskā aina, kāda ir sabiedrības gaume, kā laika gaitā tā mainās, kāda ir identitātes apziņa, kā arī – spriežot pēc jaundzimušo personvārdu saraksta – kāda mūsu sabiedrība vēlētos būt nākotnē. Personvārdu analīze ir būtisks instruments, lai izprastu sabiedrību, tās vērtības un virzību nākotnē.

Saīsinājumi

CSP – Centrālā statistikas pārvalde
latv. – latviešu
PMLP – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
pv. – personvārds
s. – sieviešu
v. – vīriešu

Avoti

CSP dati – *100 populārākie jaundzimušo vārdi Latvijā*. Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams tiešsaistē: https://tools.csb.gov.lv/names/lv/0/0/20/164 [skatīts 05.01.2023.].

PMLP 2022. gada dati – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) sniegtie Latvijas pilsoņu vārdu (pirmo vai vienīgo) saraksti (23.11.2022.).

PMLP 2002.–2022. g. dati – PMLP sastādītais Latvijas pilsoņu ģimenēs dzimušo jaundzimušo vārdu saraksts 20 gadu griezumā (2002–2022).

Oficiālās statistikas portāls – *Iedzīvotāji pēc tautības gada sākumā 1935–2023.* IRE010. Oficiālās statistikas portāls. Datubāze. Pieejams tiešsaistē: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRE/IRE010/table/tableViewLayout1/ [skatīts 20.02.2023.].

Zināmi 2022. gada populārākie jaundzimušo meiteņu un zēnu vārdi. (03.03.2023.). Pieejams tiešsaistē: https://www.tv3.lv/dzivesstils/gimene/zinami-2022-gada-popularakie-jaundzimuso-meitenu-un-zenu-vardi/ [skatīts 14.12.2023.].

Literatūra

Ainiala, Saarelma, Sjöblom 2008 – Ainiala, Terhi; Saarelma, Minna; Sjöblom, Paula. *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2008.

Aldrin 2011 – Aldrin, Emilia. The Choice of First Names as a Social Resource and Act of Identity among Multilingual Families in Contemporary Sweden. *Namnval som social handling. Val av förnamn och samtal om förnamn bland föräldrar i Göteborg 2007–2009*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, 2011, p. 86–92.

Alford 1988 – Alford, Richard D. *Naming And Identity: A Cross-Cultural Study of Personal naming practices*. New Haven: HRAF Press, 1988.

Behind the Name – *The etymology and history of first names*. Pieejams tiešsaistē: https://www.behindthename.com/ [skatīts 14.12.2023.].

Bušs 2004 – Bušs, Ojārs. Jaunais gadu tūkstotis sākas ar revolūciju. *Tavs vārdadienu kalendārs 2005, 2006, 2007.* Rīga: Valsts valodas centrs, 2004, 417.–421. lpp.

Bušs 2005 – Bušs, Ojārs. *Jānis* – tūkstošveidis ar tūkstošgadīgām saknēm. *Latvijas Luterānis,* 6, 2005, 11. lpp.

Bušs 2013 – Bušs, Ojārs. *Jānis* un citi jeb Latviešu personvārdu modes mūsdienu tendences. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*, 8. laid. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2013, 86.–93. lpp.

Dunkling 1989 – Dunkling, Leslie. *The Guiness Book of Names*. UK, 1989.

Encyclopedia Britannica – Latvia. *Encyklopedia Britannica.* Pieejams tiešsaistē: https://www.britannica.com/place/Latvia [skatīts 14.12.2023.].

Hanks, Hodges 1986 – Hanks, Patrick; Hodges, Flavia. *The Oxford Minidictionary of First Names.* Oxford, New York: Oxford University Press, 1986.

Hussar 2012 – Hussar, Annika. The first names of Estonians in the 20th century and the beginning of the 21st century. Choleva-Dimitrova, Anna; Vlahova-Angelova, Maya; Dancheva, Nadezhda (Eds.). *Slédovati dostoitj. Dokladi ot Meždunarodna naučna konferencija „Antroponimi i antroponimni izsledvanija v načaloto na XXI vek", posvetena na 100-godišninata ot roždenieto na prof. d.f.n. Jordan Zaimov (1921–1987), 20–22 april 2021 g. Proceedings of the International Onomastic Conference "Anthroponyms and Anthroponymic Researches in the Beginning of 21st Century", dedicated to the 100th anniversary of the birth of prof. Yordan Zaimov*. Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2012, pp. 281–289.

Kuzavinis, Savukynas 1987 – Kuzavinis, Kazimieras; Savukynas, Bronys. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, 1987.

L. Balode 2018 – Balode, Laimute. Deminutīvi patstāvīgu vārdu funkcijā. *Onomastica Lettica*. 5. laid. Rīga: Latviešu valodas institūts, 2018, 195.–209. lpp.

L. Balode 2019 – Balode, Laimute. 100 izplatītākie latviešu sieviešu un vīriešu vārdi. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. 14. laid. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2019, 151.–170. lpp.

L. Balode 2022 – Balode, Laimute. Personvārdu izvēles tendences Latvijā un citās Baltijas valstīs: salīdzinošais aspekts. *Baltìstikos platýbėse. Baltų kalbotyros straipsnių rinkinys, skirtas prof. Bonifaco Stundžios 70 metų jubiliejui* (Vilnius University Open Series). A. Navickaitė-Klišauskienė, V. Rinkevičius, D. Sinkevičiūtė, M. Villanueva Svensson (red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 33–64. Pieejams tiešsaistē: https://doi.org/10.15388/baltistikos_platybese.2022.2.

L. Balode 2023 – Balode, Laimute. Names of Newborns in Latvia: Recent Changes. Manuskripts iesniegts publicēšanai *Proceedings of 27th International Congress of Onomastic Sciencies*, 22–27 August 2021, Kraków, Poland.

LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. sēj. Rīga: Zinātne, 1972–1996.

M. Balode 2015 – Balode, Marta. Bērnu priekšvārdu izvēle diasporā un to pētīšanas iespējas. *Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība*. A. Lulle, E. Kļave (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 273.–287. lpp.

Rajandi 1966 – Rajandi, Edgar. *Raamat nimedest*. Tallinn: Eesti Raamat, 1966.

Seppo 1994 – Seppo, Raivo. *Eesti nimeraamat*. Tallinn: Olion, 1994.

Siliņš 1990 – Siliņš, Klāvs. *Latviešu personvārdu vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 1990.

Sinkevičiūtė 2011 – Sinkevičiūtė, Daiva. Patys dažniausi mūsų vardai ir jų davimo tendencijos. *Gimtoji kalba*, Nr. 12, 2011, p. 3–8. Pieejams tiešaistē: http://vardai.vlkk.lt/2011-populiariausi-vardai-ir-tendencijos/ [skatīts 01.05.2023.].

Sinkevičiūtė 2014 – Sinkevičiūtė, Daiva. Populiariausi 1991–2010 m. berniukų vardai ir jų davimo tendencijos. *Gimtoji kalba*, Nr. 6, 2014, p. 3–8.

Sinkevičiūtė 2021 – Sinkevičiūtė, Daiva. Names in contemporary Lithuanian – valued qualities and their changes. *27th International Congress of Onomastic Sciences. Book of Abstracts.* Krakow, Poland, 22–27 August 2021. Pieejams tiešsaistē: https://icos2020.ijp.pan.pl/wp-content/uploads/2021/07/ICOS_2021_Abstracts.pdf.

Vilkuna 1997 – Vilkuna, Kusta. *Etunimet*. Helsinki: Otava, 1997.

Virkkula 2014 – Virkkula, Johanna. *First Name Choices in Zagreb and Sofia.* Helsinki: Department of Modern Languages, 2014 (= Slavica Helsingiensia, 44).

VZ 2015 – Pie Valmieras stūres jau ceturtais Jānis. *Valmieras Ziņas.* Reģionālais portāls, 08.06.2015. Pieejams tiešsaistē: https://www.valmieraszinas.lv/pie-valmieras-stures-jau-ceturtais-janis/ [skatīts 13.12.2023.].

Zvidriņš, Bērziņš 2019 – Zvidriņš, Pēteris; Bērziņš, Atis. Etniskais sastāvs. *Tautas ataudze Latvijā un sabiedrības atjaunošanas izaicinājumi.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 77–86. lpp. Pieejams tiešsaistē: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Tautas_ataudze/talsai_08_Zvidrins_.pdf [skatīts 05.01.2023.].

What do the given names of the residents of contemporary Latvia reveal

Summary

The article is based on the lists of given names (first or only) of Latvian residents – citizens – provided by the Department of Citizenship and Migration Affairs of the Ministry of the Interior of the Republic of Latvia (latest data 23.11.2022). Numerically, there are 10,515 different names of women and 9,009 different names of men. More than half of them (5478 female names and 4929 male names) are unique: there is only one bearer of these names in Latvia. Rare given names are very diverse. These are clearly non-Latvian names (*Alelija*, *Alfinura*, *Žurita*; *Bass*, *Dako*, *Dživandžots*), including many names of nearby neighbours (Lithuanian: *Aiste*, *Audrute*; *Rītis*, *Žigimants*; Estonian/Finnish: *Urve*, *Lumi*; *Juka*, *Veiko*). A large group of rare personal names consists of new variants of traditional Latvian or international names or dialectal forms of traditional personal names (*Daine*, *Ruža*; *Imands*, *Jesups*). The list of unique names also includes some names that have changed gender of traditional names (*Ģirta*, *Ojāra*; *Regīns*, *Zints*). Additionally, there are several new rare given names derived from Latvian appellatives (*Dziesma*, *Glīta*; *Laimgars*, *Smaidis*) that are not registered in the "Latvian Dictionary of Personal Names" (Siliņš 1990).

The analysis of the most common first names among all Latvian residents reveals that the personal name *Jānis* remains in first place, nearly doubling the second most popular name *Aleksandrs* and exceeding the third most popular name *Andris* by two and a half times. Among females of all ages, the most common names in Latvia are *Anna*, *Jeļena*, *Kristīne*, with the numerical difference between them not being significant.

The article compares the most common given names of Latvians of all ages with those of newborn Latvian citizens over the last twenty years, highlighting similarities and differences. The Top-10 most popular names shows that only a couple of names match across the categories.

The article also discusses the trends in newborn personal names over the last twenty years. For example, names like *Sofija*, *Viktorija*, *Anna*, *Diāna*; *Marks*, *Arturs*, *Viktors*, *Alans* are almost equally popular among Latvian and non-Latvian families.

Keywords: Latvian given names, newborn names, onomastics, anthroponymy